

Robert Kublikowski (2013), *Definicje i rozwój wiedzy: od Arystotelesa do Putnama*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, ss. 287

Zagadnienie definicji i ich teorii stale towarzyszy szeroko rozumianej problematyce metodologicznej. Większość współczesnych opracowań nie wykracza jednak poza dyskusje dotyczące definicji klasycznej jako kluczowej definicji realnej, mającej zastosowanie w nauce do pojęciowego porządkowania dziedzin przedmiotowych. Praca Roberta Kublikowskiego daje nie tylko bogaty przegląd dotychczasowych dyskusji na temat definicji, lecz również wskazuje kluczowe zmiany, jakie są konieczne w tej teorii z uwagi na zarzuty stawiane koncepcji definicji klasycznej w perspektywie rozwoju wiedzy naukowej oraz teorii znaczenia i teorii referencji. Istotnym celem książki jest próba zmodyfikowania koncepcji definicji klasycznej w taki sposób, by zachować jej podstawowe funkcje w fallibilnym poznaniu naukowym, a jednocześnie uchronić przed zarzutami, pojawiającymi się w kontekście współczesnej koncepcji wiedzy naukowej.

Korpus monografii składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy, „Historyczne zmiany pojęcia definicji”,

omawia kluczowe dokonania w historii teorii definicji oraz prezentuje jej współczesną krytykę. Autor przeprowadza szczegółową analizę koncepcji klasycznej definicji realnej, którą w dojrzałej postaci zaprezentował Arystoteles, a poprzedza ją studium genezy tej koncepcji u wcześniejszych autorów. Istotnym składnikiem analizy jest odniesienie Arystotelesa koncepcji definicji do kontekstu jego epistemologicznej koncepcji wiedzy naukowej. Dzięki temu ujawnione zostają założenia, które w świetle współczesnych dyskusji nad naturą nauki okazują się zbyt rygorystyczne i trudne do utrzymania. Syntetycznie zaprezentowane zostały średniowieczne modyfikacje istotowych definicji klasycznych, a bardziej szczegółowo – nowożytne koncepcje definicji (T. Hobbes, B. Pascal, Port Royal, J. Locke, G. Leibniz, I. Kant, J. Gergonne, J. S. Mill).

Najbardziej radykalnym współczesnym krytykiem definicji realnych był K. Popper. Jego antydefinicjonizm ujawnił związki, jakie zachodziły między koncepcją klasycznej definicji realnej a wyidealizowanym ideałem

nauki, jaki został sformułowany przez Arystotelesa. Szczególnie krytycznie Popper odnosił się do leżącego u podstaw koncepcji klasycznej definicji istotowej założenia esencjalizmu. Kublikowski szczegółowo analizuje zarzuty stawiane przez Poppera, traktując je jednocześnie jako punkt wyjścia dla własnej propozycji takiego zmodyfikowania koncepcji definicji realnej, która pozwoli zachować pierwotne funkcje tych definicji, unikając esencjalizmu i antydefinicjonizmu Poppera. W takiej autorskiej propozycji jednym z kluczowych zagadnień, które należy uwzględnić jest fallibilizm, powszechnie uznawany za wyróżnik współczesnej koncepcji nauki.

Rozdział drugi „Definicja w funkcji referencjalnej i opisowej” odnosi się do współczesnych dyskusji z filozofii języka, wydobywając z niej koncepcje, które okazują się pomocne przy kształtowaniu autorskiej propozycji zmodyfikowania klasycznych definicji realnych. Dokonuje się to przede wszystkim poprzez wykorzystanie przyczynowej teorii znaczenia H. Putnama. Autor trafnie wykorzystuje związek zachodzący między Putnama koncepcją referencji terminów naturalnorodzajowych a Arystotelesa stratyfikacją metafizyczną świata. W szczególności Putnama koncepcja zdarzeń wprowadzających (teoria referencji), a następnie łańcucha przyczynowego generującego czynności oznaczania (teoria transmisji), pozwala uniknąć wielu trudności wynikających z powiązania koncepcji definicji klasycznej z atrybutywną koncepcją

znaczenia nazw naturalnorodzajowych oraz własnych – mimo rewizji przekonań o własnościach danego przedmiotu, zmianie nie ulega odniesienie przedmiotowe nazwy. Autorską koncepcję definicji klasycznej praca szczegółowo prezentuje na dwóch studiach przypadków z zakresu historii chemii: definicji pierwiastka chemicznego oraz kwasu. Mimo zmiany treści tych pojęć, towarzyszącej poszerzaniu wiedzy empirycznej pozyskiwanej w badaniach naukowych, zachowane zostaje – w sensie Putnamowskim – ich odniesienie przedmiotowe, lecz za cenę utraty warunku przekładalności, gdyż, jak podkreśla Autor, są one tylko definicjami cząstkowymi.

Rozdział trzeci książki „Definicja w funkcji projektującej, sprawozdawczej i perswazyjnej” omawia rolę zaprezentowanej wcześniej koncepcji definicji w stosunku do kodu językowego. Szczegółowa analiza różnych odmian definicji, w szczególności definicji projektujących i postulatów znaczeniowych, prowadzi Autora do stwierdzenia, że proponowana w książce koncepcja definicji realnej jest w odniesieniu do kodu językowego niearbitralną definicją projektującą, która przeciwstawia się arbitralnym postulatом znaczeniowym. Szczegółowa analiza pragmatycznych funkcji definicji, ze szczególnym uwzględnieniem różnych odmian perswazji, prowadzi Autora do wniosku, że w odniesieniu do języka nauki mają one dość ograniczone zastosowanie. Są one przede wszystkim podporządkowane funkcji semantycznej (dane

empiryczne), natomiast aspekt pragmatyczny aspekt „definitywnego ustalania znaczenia wyrażen językowych” ujawniają jedynie przez społeczny podział pracy językowej i rolę odgrywaną przez ekspertów naukowych.

Walorem książki jest erudycyjne zaprezentowanie historycznych źródeł omawianej problematyki. Obszernie

przywołane są w tym polskie dokonania w zakresie omawianej problematyki, zwłaszcza filozofów związanych ze szkołą lwowsko-warszawską.

Paweł Kawalec
Wydział Filozofii
Katolicki Uniwersytet Lubelski
Jana Pawła II